

Mässa on-line? Mässa på riktigt?

Förändrar covid-19 världen? Förändrar den kyrkan? Eller är människors behov av att normalisera sin tillvaro så stark att vi inom några år får se en återgång till vad som varit? Ingenting går att förutse. Vi saknar facit. Somliga menar att världen och kyrkan aldrig kommer att bli som tidigare, andra att pandemins effekter på vardagslivet på sikt blir ganska begränsade.

En sak är att pandemin har höjt krismedvetandet så att det förhoppningsvis finns en större beredskap inför framtida kriser. För trots att det är oförutsägbart *när* de kommer, så är det förutsägbart *att* de kommer. Som med själva döden. Alla vet *att*, ingen vet *när*.

Alla sammanhang som normalt samlar lite större skaror har förbjudits. Här påverkas också kyrkan. Bortsett från förföljelsetider har det nog aldrig tidigare i kyrkans historia rått förbud mot att fira gudstjänst med en närvarande församling, då kyrkportarna slagits igen och prästen fått celebrera i ensamhet men i gemenskap med den himmelska skaran.

I den nu akuta situationen har inte så få församlingar varit initiativrika. Det dröjde inte många veckor innan gudstjänster började sändas på webben. Kyrkportarna är stängda men gudstjänsterna firas. Som tillfällig lösning i en speciell situation är detta utmärkt. Svårare är att bedöma hur kyrkan ska förhålla sig om gudstjänsterna on-line mer eller mindre permanentas och normaliseras. Här finns inget enkelt svar.

Att sända gudstjänster på teve och webben är ingen nyhet utan har funnits lika länge som digitala medier. Men de har då sänts från en kyrka med en närvarande församling. Tittarna har varit tjuvkikare som iakttagit vad andra deltagit i. Den fysiska närvaron i rummet har emellertid varit det normala. Så är det inte nu. Undantaget har för tillfället blivit regel.

En del ser webbsändningarna och den uppmärksamhet som de rönt som en gudagåva. Kyrkan når ut. Människor som aldrig tidigare firat gudstjänst sitter plötsligt och tittar. Nyfikenheten söker man på nätet, tittar in i rummet, lyssnar på delar av en predikan. Huruvida det är nyhetens behag eller ett genuint intresse, där en annars anonym religiositet får sin möjlighet, är svårt att avgöra.

Att aktivt gå till kyrkan för att delta i en gudstjänst är för många en för stark bekännelsehandling medan deltagandet i en gudstjänst on-line bevarar anonymiteten. Det är inte konstigare än att man surfar förbi andra inslag på nätet, youtubeklipp med kända idrottsögonblick, filmsnuttar, konserter eller annat. Då kan man likaväl surfa förbi några webbgudstjänster för att fascineras eller förfäras.

Om de som sökt en webbgudstjänst följt den i sin helhet eller bara under någon minut går inte att enkelt utläsa av statistiken. Antalet klick är dock fler än de som vanligtvis samlas till den söndagliga mässan i kyrkorummet. Framtida undersökningar får visa om intresset är en följd av nyhetens behag eller ett andligt behov. Eller av rädsla – när människor förlorar den mest elementära kontrollen över sina liv har man i alla tider vänt sig till Gud. Kyrkan fått tjänstgöra som kristidernas akutmottagning. Kanske speglar intresset också en förväntan att gudstjänsterna ska firas även

om man själv aldrig deltar, en sorts ställföreträdande funktion. Inställda gudstjänster gör krisens allvar övertydlig.

Ur teologisk synvinkel föreligger en skillnad mellan olika kyrkor. För de evangelikala kyrkorna med deras betoning på vittnesbörd och förkunnelse, på musik och starka karismatiska estradörpredikanter är det här ganska normalt. Fokuseringen på ordets förkunnelse med tillhörande attribut gör frågan om vilket medium man använder mindre viktig. Bara man når ut, ordet bärs fram, evangeliet sprids med vinden. Men faran är att kyrkorna

fungerar som Entertainment Churches anpassade till scenen med underhållning och ett budskap präglad av enkla one-liners.

För de kyrkor där sakramentsförvaltningen är lika väsentlig som förkunnelsen är det mer komplext. Enligt Augsburgska bekännelsen finns kyrkan där ordet rent förkunnas och sakramenten rätt förvaltas. Ordet brukas och bordet dukas i en fullödig mässa. I en webbsänd mässa förkunnas Ordet, om detta råder ingen tvekan. Bibelordet klingar, evangelium förmedlas och predikan ljuder i princip oavsett var lyssnaren befinner sig. Men sakramentet förmedlas inte, Kristi kropp och blod kommuniceras inte till deltagarna på andra sidan datorskärmen eller Ipaden.

Frågan är inte helt ny. För en del år sedan fanns en diskussion om konsekration skedde, när prästen i en tevesänd gudstjänst uppmanade tittarna att ta fram bröd och vin och så delta i nattvarden. Eller är det möjligt för en präst att via mobilen konsekra för en sjukkommunion? För en symbolistisk nattvardssyn är detta förmodligen mindre kontroversiellt, men för en katolsk är det främmande. Följdfrågorna blir många: Var går då gränsen för vad som konsekreras? Vad sker med brödet och vinet i skafferiet? Förflyttas sakramentets realitet till intentionen och mottagandet?

Inom den romersk-katolska kyrkan finns begreppet *andlig kommunion* (se Kommentarer, SPT 8/2020), *communio spiritualis*. Troende, som inte kan ta emot sakramentets fullhet på grund av ålder, sjukdom, förföljelse eller för stort avstånd till en kyrka, kan ändå göra det andligen. Troskongregationen fastslog 1983 att »genom sin längtan efter Sakramentet förenar den troende sig med kyrkan fastän hon till det yttre skild från henne, ändå innerligt och verkligt och därför mottar Sakramentets frukter» (Signum, mars 2020). Coronakrisen har aktualiserat denna praxis, som förutsätter ett reellt hinder, inte lättja eller nonchalans. När hindret är undanröjt står kallelsen kvar att delta i mässan i kyrkan.

Konsekration och kommunion förutsätter fysisk närvaro. Konsekrationen kan inte digitaliseras, inte heller kommunionen, även om vi kan tala om »andlig kommunion». Här måste kyrkan vara tydlig. Det måste råda trygghet i vad sakramentet är, en sakramental säkerhet. Kristi kropp och blod är fysisk närvaro, inte digital.

Det gäller också församlingen som gemenskap. Allt större skaror samlas på uteserveringar för att mötas, äta och dricka gott – gemenskap kan helt enkelt inte digitaliseras utan är fysiska möten. Kyrkans idé är en närvarande gemenskap som enskilda delar med varandra. Teatern med skådespelare och publik bärs inte av gemenskap som avgörande idé, men församlingen som församling upphör om den inte också samlas i det gemensamma rummet, i kyrkan. Där finns ingen publik, bara deltagare, bara gudstjänstfirare.

Gudstjänster on-line är ett välsignat alternativ i en extrem situation. Men de är surrogat, inte äkta vara. Det vore ett misstag om kyrkan eller församlingar, när situationen normaliserats, likställer tittandet på en webbsänd gudstjänst med att vara närvarande i kyrkorummet. *Real reality* är fortfarande verkligare än *webb reality*.